

Роксоляна Свято

МОЛОДІСТЬ-39: СИМПТОМИ ЗРІЛОСТІ

Бунт, експериментаторство, епатаж, безтурботність... Цих класичних атрибутів молодості на однойменному фестивалі з кожним роком стає дедалі менше. Мабуть, закономірно, що фестивалі, як і люди, з часом змінюються: вчаться на власних помилках, набувають досвіду і просто дорослішають. І, мабуть, із кожним роком все менше «Молодість» асоціюватиметься з «фестивалем фестивалів», так дотепно спародійованим Йосом Стеллінгом у «Душці».

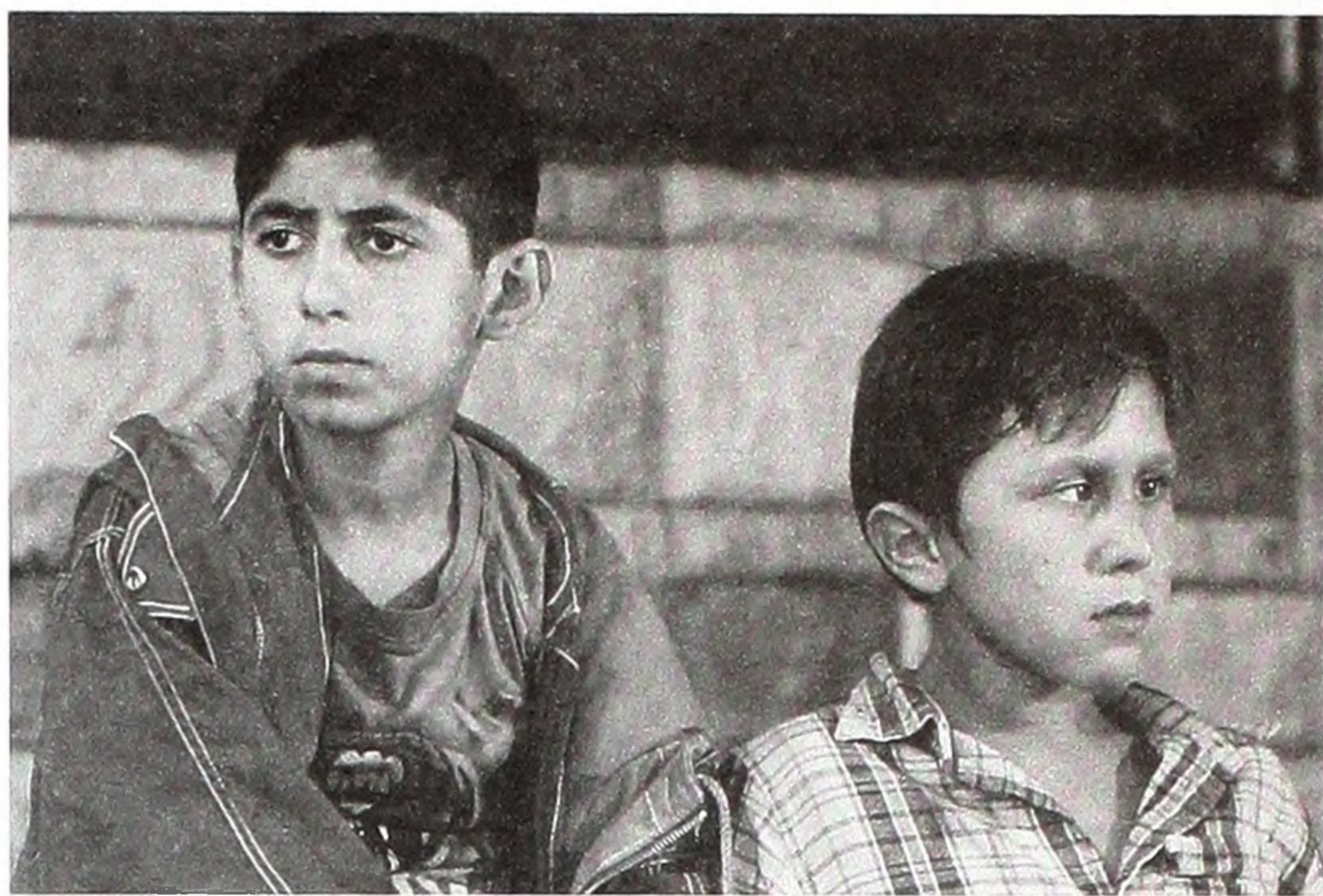
Хоча відмова від пострадянського пафосу палацу «Україна» – вочевидь, не лише свідоме бажання організаторів, а й вимушена необхідність в умовах кризи й традиційного браку державної підтримки (про що не втомлювалися нагадувати організатори).

Та все ж «контент» фестивалю, як і в попередні роки, був доволі насиченим. Близько двадцяти позаконкурсних програм: ретроспектив окремих режисерів (Жака Таті, Андрія Хржановського), тематичних («Art/ Life», «Сонячний зайчик», «Права людини», «Кіно про заробітчани»), національних (французьке, німецьке, ізраїльське, аргентинське, російське кіно) тощо. А також звична вже «Панорама українського кіно», переможцем якої цього року доволі очікувано стала стрічка Максима Васяновича «Мама померла в суботу на кухні...».

Якщо ж мова про конкурсний повний метр, то він, як і сам фестиваль, також проявляє тенденцію дорослішання. 39-а «Молодість» пройшла під безсумнівним знаком соціального кіно.

Коли не брати до уваги більш ніж посередню стрічку Владіміра Паскалевича «Місто диявола», зняту в дусі популярного нині чорнуватого й награно-божевільного сербського мейнстріму (невипадково другорядну роль тут зіграв Славко Штімац – один із улюблених акторів Кустуриці); а також «Французьких цілувальників» Ріада Саттуфа (невibaгливу комедію про вічні комплекси й сексуальну стурбованість підлітків), то треба визнати, що повнометражний конкурс цього року був далеким від будь-якого гумору.

Чи не вперше відразу в кількох фільмах ішлося про труднощі дорослішання й чорний бік світу дитинства. В стрічці двадцятилітнього канадського режисера Ксав'є Долана «Я вбив свою матір» / «J'ai tue ma mère» сімнадцятилітній хлопець – його зіграв сам режисер – безуспішно намагається порозумітися з матір'ю, що здається йому втіленням усіх можливих вад. Трохи по-молодечому екзальтовано режисер розкриває внутрішній світ не позбавленого талантів хлопця, який звично для свого віку конфліктує з докільям і шукає сенс існування (в літературі, коханні, стосунках з рідними тощо). Та відчутна осо-

Кадр із фільму «Той берег» (Грузія–Казахстан, 2009).
Режисер Георгій Овашвілі

бистісність перспективи – а може, й автобіографічність – в цьому випадку видається не перевагою, а радше недоліком: занадто відчувається підлітковість не лише головного героя, а й режисера, який, здається, ще тільки бавиться в дорослість.

Визнаний найкращим повнометражним фільмом «Той берег» / «Gagima parigi» (Грузія–Казахстан) Георгія Овашвілі викликає асоціації з прозою Григора Тютюнника, де також головним персонажем часто є підліток, позбавлений дитинства через війну й вимушений шукати своє місце в безлізійному світі дорослих. У стрічці це Тедо (Тедо Бекаури) – дванадцятилітній хлопчик-грузин, біженець із Абхазії, який самотужки мандрує через всю країну, аби повернутися в покинуте кілька років тому місто й відшукати свого батька. Похмура реалістичність і безпросвітність показаного посилені, безумовно, й нинішнім політичним контекстом. Картина перетину грузино-абхазького кордону – коли через незначну сутичку молодий російський службовець розстрілює грузинського чоловіка (бо той не хотів платити хабар за додатковий мішок продуктів) – мимоволі виказує ставлення режисера до нинішніх грузино-російських взаємин. Хоча йдеться йому все ж не про пошуки винного «іншого». Георгій Овашвілі аж ніяк не приховує свого болю – чи то, навпаки, всіляко наголошує на ньому – через руйнацію рідної землі, розшарпаної внутрішніми й зовнішніми конфліктами, де діти-біженці змушені виживати на вулицях без батьків, крадії машин гвалтують молоденьких дівчат, а люди, що донедавна жили в одній країні, ненавидять одне одного тільки через іншу мову. Обраний автором жанр road-movie дає змогу здійснити й своєрідний суспільний зріз, показавши відмінності між різними час-

тинами країни й людьми. І в цьому сенсі «Той берег» – фільм, орієнтований на іноземного (до того ж, фестивального) глядача; він має всі складові для такого успіху – соціальну й політичну актуальність та психологічну достовірність.

Зрозуміло, що завершення цієї історії аж ніяк не може бути оптимістичним, але так само й трагічний фінал видався б занадто пафосним. Все закінчується так само абсурдно, як і починалося: переляканий рушницею хлопець з відчаєм починає танцювати в компанії старших абхазців на пікніку, які випадково помітили прибуду. Ця сцена відчутно перегукується з фіналом «Дванадцяти» М. Михалкова. З тією, щоправда, різницею, що в Тедо, на відміну від молодого чеченця, великодушно порятованого «мудрим росіянином», немає шансів на щасливу розв'язку.

Стрічка молодого російського режисера Василя Сігарьова отримала, мабуть, найбільше нагород від усіх допоміжних журі – FIPRESCI, FICC та екуменічного. «Вовчик»: саме так переклали назву фільму «Волчок» ук-

Кадр із фільму «Вовчик» (Росія, 2009).
Режисер Василь Сігарьов

раїнською. Адже мова не лише про дзигу, справді безглузду іграшку, яку мама знайшла на смітнику й віддала своїй дочці, а й про вовчика – дике й залякане звірятко, втіленням якої стає ця маленька, нікому не потрібна дівчинка. Режисер наголошував на тому, що його фільм – про любов. Дочка й справді любить маму безумовно: цілими вечорами чекає на неї біля вікна, подаючи «таємні сигнали», спить в її ногах, проганяє щоразу інших коханців, радо поїдає згущене молоко (чи не єдиний подарунок, який та часом приносить). Та мама (Яна Троянова) лишається незворушною. Власне, вона, так би мовити, – втілення анти-мами: пиячить і лихословить; залякує дочку, розповідаючи страшну історію про те, що знайшла її, оброслу шерстю, на цвинтарі; звинувачує в смерті бабусі; постійно обдурює й покидає чи то на маму (поки та жива), чи то на злиденну каліку-сестру або ж взагалі залишає на вокзалі. Гнітючість і безпросвітність – це, здається, одна з особливостей поетики нового російського кіно. Зокрема, такий доведений до максимуму контраст між чистотою любові та доволишнім брудом викликає асоціації з «Ейфорією» Вирипаєва. Зрештою, у «Вовчику» конфлікт також розв'язується лише зі смертю. Дівчинка випадково

гине під колесами нічного авто, і її смерть увиразнюється прозорою метафорою – дзига перестає крутитися.

Й нарешті «Дівчинка» / «La rivellina» Тіцци Кові та Райнера Фріммеля (Італія, Австрія) – володарка цьогорічного гран-прі – також про маленьку покинуту дитину. Щоправда, на відміну від усіх попередніх стрічок, ця цілком вито позбавлена трагізму. Позитивна й життєствердна історія маленької Азії, яку циркова акторка Патті випадково знайшла на майданчику, напозір не вирізняється чимось особливим. Циркачі забирають дитину до себе, бавлять її і опікуються нею, намагаючись водночас знайти її маму.

Їхнє життя десь на околицях італійської столиці, вочевидь, не таке вже й солодке: замість будинків – трейлерний парк; брак грошей і неможливість заробити на життя власною професією. Й ані сліду показної циркової веселості. Та маленька Азія почувається тут цілком комфортно. Монотонні картинки її розваг (гра в футбол із сусідським підлітком Таїро, прогулянка по калюжах, поїздка на узбережжя, похід у піцерію та парк ат-

«Кадр із фільму «Дівчинка» (Італія-Австрія, 2009).
Режисери Тіцца Кові, Райнер Фріммель

ракціонів) плавно нанизуються одна на одну. У фільмі грають непрофесійні актори, й тут це стало лише перевагою: інколи «Дівчинка» й справді виглядає вдало змонтованим фрагментом дійсності. Так само перевагою фільму став відкритий фінал: мама, яка пообіцяла приїхати по дитину, десь затримується. Глядач так і не дізнається, чим завершилася вся ця історія.

Та, чесно кажучи, стрічка, попри майстерність і приємну «тихість» і спокій (особливо виразні на тлі інших фільмів), все ж не видається найсильнішою в конкурсній програмі «Молодості».

Про неоднозначний фільм із життя російських скінхедів – «Росія 88» Павла Бардіна, – багато говорили й раніше. У своєрідній російській варіації американської «Історії ікс», хоч і з більш мелодраматичним фіналом, обрано вдалий художній прийом – стилізацію під документальні зйомки (т.зв. moskumentary): хлопець-оператор втирається в довіру ватажка банди, Штика (Петро Федоров), і всюди ходить за ним із камерою. Так глядач опиняється віч-на-віч із людьми, про існування яких суспільство намагається забути. Адже легше ігнорувати проблему, аніж її вирішувати. Хоча йдеться насправді лише про те, в що

може переродитися нетерпимість до іншого – байдуже, чим він вирізняється (кольором шкіри, розрізом очей, мовою чи світобаченням). Цілковито певні своєї правоти, ці люди готові вбивати, захищаючи власну територію і прикриваючись фашистською ідеологією чистоти раси. Й головний пафос фільму в тому, що йдеться не лише про банду, а про діагноз цілого суспільства (на жаль, не лише російського). Невипадково ж, коли Штик із мікрофоном опитує людей на вулиці, більшість із них погоджується з гаслом скінхедів «Росія – для росіян». Так само й міліція дає хлопцям «наводку» на стихійний ринок азіатів і просить «розібратися» з нахабними іноземцями; шкільний вчитель фізкультури – ідеологічний «наставник» банди; а піарщик якогось політика пропонує хлопцям «підзаробити» на виборах.

Перевагою такого псевдодокументального стилю є можливість уникнути моралізаторства: лише факти й жодної оцінки. Та поступово режисер таки відходить від цієї стратегії, і, здається, це чи не найбільший недолік стрічки. Штик наприкінці вбиває хлопця своєї сестри (бо той

лярність, і некепський акторський талант не порятували цей «кінотитанік», на який частина глядачів наприкінці навіть зреагувала свистом.

Початок стрічки викликає асоціації з голлівудськими фантастичними фільмами. Красиве кисло-зелене небо, яке бачить молодий письменник Андрій Лупцов, прокинувшись одного ранку, й спустошене місто, в якому бродять люди-перевертні. Чим поганий початок для повноцінної, з купою спецефектів антиутопії (хоч і дещо несподіваної для фестивалю)? Та в якийсь момент сюжет різко повертає, і, замість живописно розмальовувати світ після апокаліпсису, режисер вводить мелодраматичну лінію. І от уже Андрій і його красуня Белла, яку він знаходить просто посеред дороги й забирає в покинутій сільській будиночок, закохуються одне в одного, граються з красенем-догом Люцифером, мило балакають під чай із бубликами і намагаються відремонтувати човен, аби перебраться на інший берег, де сподіваються знайти порятунок. Але просто врятувати героїв режисеру (який частково переробляв сценарій) виявляється замало. Тож з'яв-

Кадр із фільму «Росія-88» (Росія, 2009). Режисер Павло Бардін

Кадр із фільму «Відторгнення» (Україна, 2009). Режисер Володимир Лерт

кавказець); сестра стріляється на очах брата; й, зрештою, сам Штик, не знаючи, як діяти далі, також покінчує життя самогубством. Такий мелодраматичний фінал, поза сумнівом, імпліцитно містить моральну «підказку», як оцінювати цих людей. Мовляв, усілякі ідеології спрацьовують лише доги, доки не потривожать твій приватний світ. І хоч, може, є певний виховний сенс у тому, щоби підштовхувати глядачів саме до такого висновку, та все ж стратегія відстороненого спостереження, як здається, дає більше мистецьких можливостей.

І нарешті остання стрічка конкурсної програми, про яку хочу згадати, – «Відторгнення»/«Отторжение» Володимира Лерта, що фігурувала у фестивалі як українська. Хоча, певно, єдиним українським тут можна вважати другорядну роль, зіграну Богданом Ступкою. Адже сам Лерт, народжений в Ризі, вже давно мешкає та працює в Штатах; а сценарій перероблено з роману російського автора.

Ажіотаж довкола стрічки, дещо штучно роздутий в день конкурсного показу (охочих подивитися фільм було значно більше, ніж міг вмістити зал кінотеатру), найлегше пояснити участю Сергія Бабкіна – популярного нині актора харківського «Театру 19» та співака. Але і його попу-

ляється третій несподіваний поворот, коли з'ясовується, що все побачене – хвороблива фантазія головного героя, якого лікують у психіатричній клініці. Тут режисер послуговується знаним із Вендерсового «Неба над Берліном» прийомом: реальний світ виявляється чорно-білим, на протизвагу барвистому світу фантазій (читай: галюцинацій).

Дехто захищав фільм, кажучи, що це, мовляв, лише гра з сюжетними та кінематографічними кліше, тож і сприймати її треба відсторонено, іронічно, а зовсім не серйозно. Але навіть якщо й так, це мало рятує ситуацію. Адже режисерові в такому разі просто забракло таланту «протягнути» свою версію, і його задум не спрацював. Тож хай там як, фільм, зрештою, виявився найслабшим у конкурсній програмі (що вже не перший рік є сумною долею українських фільмів у конкурсі), а його назва виявилася більш ніж симптоматичною. Як не пригадати анімаційну класику: «як ви човен свій назвете – так він вам і попливе»...

Хотілося б лише, аби фестиваль й у наступні роки відповідав своїй назві, не виявляючи інших ознак дорослішання (чи то пак старіння)...